

BORSOS J. GYÖNGYI

**125 ÉVE SZÜLETETT SZINI LAJOS,
100 ÉVE SZÜLETETT LAJI BÁ'**

Az ifjú Szini Lajos a kezdetben hol szentimentálisan mélabús, hol úriasan humorizáló stílusú versei, novellái után/mellett 1909-ben egy másfajta, „székelyes” hanggal (is) próbálkozott Laji bá' néven. A *Gyergyó* című újság azévi 28-as számának tárcarovatában megjelent a bajszos-kalapos írói alteregó borszékfürdői élménybeszámolójaként az *Első level a feredőből*, melyet további hat követett még, naplószerűen rögzítve a székely komák mulatságos reakcióit és sommás véleményét a fürdői szokások, először látott technikai vívmányok kapcsán. Az 1911–12-es évek lapszámaiban ennek folytatásaként újabb borszéki történekekről számolt be, illetve a nagy víz martján, azaz Budapesten nyüszkölő góbék kalandjain derülhetett az olvasóközönség. 1913-ban fogalmazódott meg szerkesztői unszolásra a szándék, hogy ezek az írások egybegyűjtve is megjelenjenek, legalábbis ekkor tett közzé Laji bá' egy előfizetési felhívásfélét, miszerint *„a tekintetes ur es, ha hejjesbitti, hát legyen szüves kitenni a zujságba, hogy aszongya: Laji bá', amiket eddigelé irt, a Feredői leveleket (két nyáron es irtam vót), esment a Nyüszkölés elé s hátra a nagy viz martyán, hát könyibe mind kinyomtassa, oztán még megtóggya az Ágniska szerelmivel, esment, hogy a biró urék hogy nyüszkölének a bikák mián, aval es, oztán még sok egyebbel s benne leszen a malacok miánni veszekedés es. Ha penyét valaki becsülletes székejmagyar kévánnya elolvasni a Laji bá' könyit, hát küggyön neki 4-gy koronát, mincsább meginná vaj elkártyázná. Oztán, ahogy a könyi meglessz, hát aki pénzt kűdött, annak azt abba a pillantatba elkűdik. Képek es lesznek benne, akiket egy ur fáabrikál, met hejába, még a zimáccságos könyi es csak ugy ér valamit, ha benne vagyon legalább a kűs Jédus s a jó Márja képe. Ebbe penyét mind benne leszünk, még Ágniska es, ha addig megjovul. A pénzt, aki kűdi, csak annyit irjon, hogy Laji bának Szárhegy kösség, met ojan arangyos, jószüvű kűsajszon vagyon a postán, hogy a' igyes kiaggya, egyebként*

üismer es ingemet. Oztán, minél hamarébb jó a pénz, annál hamarébb menyen a könyi es.” A folyamat további részletei ismeretlenek előttünk, de tény, hogy három évre rá, éppen száz éve napvilágot látott a *Nyüszkölés a feredőn és a nagy viz martyán* című kötet, mely a fentebb említett három fő szövegkorpust foglalja magába, némileg módosítva, egységessé szerkesztve, előszóval és illusztrációkkal ellátva. (Ágniska, a bikák és a malacok kimaradtak.) Jelen lapszámunkban a szerző emléke előtt tisztelegve az 1916-os előszót, valamint a borszéki fürdőtudósítás első két levelét közöljük abban az elsődleges formában, ahogyan 1909-ben a *Gyergyó* előfizetői olvashatták.

Szini Lajos (Laji bá’): Első level a feredőből (*Gyergyó*, 1909/28)

Tekéntetes szerkesztő úr!

Minek utánna a tekéntetes szerkesztő úrnak megigyrtem vót, hogy ha elmenyek a feredőbe, hát oztán onnot vaj eccer irok es, hát méhelyt bészáltam a Remén’be, mindgyár leültem a székre, oztán irni kezdtem.

Hálá Istennek jól vagyok, mán amenyire lehet, met hát a lábajim erőst nyilalnak, menni es elig tudok. A’szonta vót a tekéntetes úr, mikor Szimiklóson tanálkoztunk, hogy mitől fájnak a lábajim? Hát ezt mán én se tudom egészen akkuratuson, met az ejjsze abból kerekedett, hogy Szentgyörgy nap után egy éjjel erőst esett az esső, oztán a viz béfojt a háztetejin, s éppeg az én ágyamba fojt, oztán nem vót más fejérem, hát abba kellett, hogy hájjak, ejjsze akkor hültek meg a lábajim. Ojan nyilalások mennek a farcsokamtól lefelé, hogy menni es csak akkor tudok, ha süt a nap. Elig két napja érkeztem meg a feredőbe s mindgyár ágyba kerekettem, met itt örökké esik az áldás. Ma es csak erőltetem magamot a fennülésbe, de eség’ lefekszem, csak éppeg ezt a küs levelkét irjam meg.

Hogy van becsüs csalárgya a tekéntetes úrnak? Az életen nem vót-e tűz? Azt hallám egy Szimiklósi embertől, hogy a tekéntetes úr es betegeskedik. Elig hivém el, de mán ez így van. Nem es csuda, met furt esik a zesső. Hát még csak azt akarom megirni, hogy ha a tekéntetes úr bėjőne a feredőbe, hát nehogy a Közrezen jőjjön bé, met ott akkora kövek vannak, mind a gyitrai harang, s

a szeker úgy esze-visza rázza az embert, hogy elig tud rajta ülni, münköt es hánya-vete, pedig mű kases szekeren jövének. Má penyét tekintettel a betegekre, egy küssé ki flaszkerozhatnák ezt a zútat, met a mán még es szégyen, hogy két falu ijen döcögős uton menyen bé a feredőbe.

Hát valahogy méges bé ereszkettünk a lütön, de a vak Péter házánál ugy meg futamottunk, hogy a szekerrud egy miccre esze törött, s elig tuttuk kötőfékkel esze bogozni.

Most én a Reménbe vagyok Esván sógorral, met még szobát nem kaptunk, olyan erőst derágák azok. Esván most es szobát keres, de nem hiszem, hogy kapjon, met én ugy se' adok a feredő idénre 10 frtnál többet, inkább menyek a tanácsházba, ott ingyen es adnak szobát. Még irnék, csak azért nem irok, met a cincér hozza az ebédet, s oztán meghül, ha hamar meg nem eszem. Ha Esván kap szobát, akkor eség irok.

A tekintetes urat becsüs csalárgyával együtt tisztelem, ugyszintén a többieket es.

Maradok tisztelettel a feredőben

Laji bá'

Második level a feredőből (*Gyergyó, 1909/29*)

Tekéntetes szerkesztő Úr!

Minekutánna látám, hogy becsüs ujságjába elébb küldött levelemet ki nyomatá, hát irok néhány sort, hogy ahajt a tekintetes úr es tuggyon valamit a feredőről, oztán azok es tuggyanak, akik a zujságját olvassák.

Hála Istennek Esván es kapa szobát ahajt a diszkapú mellett, de az asszonság hónapjára 20-sz pengő forintot követelt érte. Hát mondám, egye meg a fenye mán a kuráért elszánom azt a 20-sz pengőt s ecceribe ki es fizetém neki, de elig tudék oda vánszorogni a Reménből, úgy nyilalottak a lábajim.

Mán e nem jó, mondám Esvánnak, met ha még a feredőbe es igr faj a lábam, akkor inkább haza menyek.

- Várjon kied – mondá Esván – met a nem jöhet meg magától, még feredni es kell.

- Há'hol feregyem? – kérdezém.

- Há' a lábba – mondá Esván.

- Mibe?

- A lábba.

- Hát a milyen? – erősködék.

- Há' az olyan – igazétott ki Esván – hogy kied elmenyen a bálházba, oztán ott veszen jegyet, oztán aval elmenyen a lábferedőbe s ott belé kucorodik az iszabba.

- Bánya a súj – mondám – hát gyere Esván, ejisze kezük még ma meg a feredést.

Há' nagy taktussal el es menénk a bálházba s ott bénítónk egy szobába.

Hát ott egy ongora vót, oztán egy fájin küsajszon az ujját billegtette réta s hejza csároogott.

- Aggyon sza' jegyet a lábba' – mondám.

A se szó, se beszéd, tovább ongorázott.

- Ájjon sza' meg küsajszon – mondám – ha mán jegyet nem ad, hujza el legalább az én nótámat.

Erre a küsajszon erőst elveresedett s nem csármált.

- Hát mejik a maga nótája? – kérdé finyásan.

- Várjon egy küssé – mondám – minyát elfujjuk.

Aval leülénk az ongora elejibe, egyet húzánk az évegből, oztán Esvánnal ketten elkeztük fúni, hogy:

Bánat, bánat, csukros bánat,

Métt raktál szüemre várat,

Métt nem raktad ojan helyre,

Honnot madar se' jó erre.

Itt esment huztunk az évegből, oztán futtuk tovább:

Azétt raktam oda várat,

Hogy magad es porobáljad,

Mijjen az szű'béli bánat.

A küsajszon erre erőst jóézüen kacagott s aszonta kezük előlről. Mú el es kezük, de a második sorig se mentünk, egy rendér jöve az ongora szobába.

- Mit csinálnak kietek itt? - kérdé.

- Há' nem lássa – felelé Esván – énekelénk.
- Kövejsenek – mondá.
- A lábba? – kockáztatám meg.
- Semmi elejibe vetés, egy kettő jöjjenek, menyünk a zirodába.
- Éppég oda akaránk menni – mondám – met jegyet vátunk a lábba. Evel megindulánk, de én hátra maradék s ahajt a küsajszon felé kacsinték. Ő es vissza kacséntott ejiszé', met erőst kacaga.

No, bémenénk a zirodába. Elöl ment a rendér s valamit suttogott egy szakállas urnak. A szakállas úr erre elfordult, oztán a'szonta, hogy hijják kieteket? Esvánt megdöfém s ő ki es mondá nagy bátran:

- Az én nevem Verebes Esván ez itt a komám Siró Laji.
- Hát mit kerestek kietek a zongora terembe? – faggata.
- Nem es tuttuk, hogy az a szoba ongora szoba – felelém – met mű jegyet akaránk venni a lábba, oztán, hogy oda kerülénk, hát az ongorás küsajszon erőst el lágyita s ahajt énekelénk neki egy székely nótát. Mán a második versent kezük vót, mikor bényita az a veres úr, a rendér.

- Há" magok ferenni akarnak? - kérdé a szakállas úr.
- Ferenni há' a lábba – felelém.
- Hát meddig maradnak a feredőn? – folytatá.
- Vaj 8-9 hétig éjiszé' itt ülünk – mondám.
- Ja, ja – dűnnyögte a szakállas úr – akkor kietek kurta-skát es kell fizejsenek.

- Hát a mi? – mondá Esván.
- A kurta-ska az kurta-ska – felelé a szakállas úr – másodosztályú családfő 5 meg 5 a tiz. Fizejsen'sze 10-z koronát.

- Érti a fenye – zűmmögém – de a mán méges szégyen, hogy az úr a második osztályba helyez münköt. Mán én első vagyok, megíntálom az urat s ejiszé'Esván es elsön.

A sógor csak dűnnyöge reja.

- Nincs baj – veté közbe a szakállas úr – első osztályon 7 meg 7-t, a 14-gy. Kied es fizet 14-gy koronát, Esván sógor es.

Én teketóriázék még vaj egy percig, nem es akarék fizetni, met azt se tuttam, métt fizejsek, hát eccerre csak csergetni kezd valami láda a falon. Erre

a szakállas úr felszökik a székről, oda fut s egy jukas karikát leakaszt a szegről s a filihez dugja s kezd kiábálni: Hal...ó, ó...ó...hal.

- Ejsze, valakije meghótt – ságám Esvánnak – jobb lesz, ha menyünk.

Indulánk es kifelé, de a rendér megakasztja. Én megdöfém, de még se ereszte. Mig ehejt nyüszkölénk, hát a szakállas es elhallgatott, s letevé a jukas karikát.

- Á há barátim – fordula hejzánk – kietek míg én telefonyálék meg akarának szökni.

- Má' meginstálom az urat – mondám – mű becsületes emberek vónánk, hanem hát hallók, hogy az úr azt kiáltá a ládába, hogy: ó hal....halott, hát azt gondolánk, valakije meghót s nem akartuk kesergetni.

Erre a szakállas úr kezde kacagni, rossz szüvü ember lehet.

- Nincs baj no – felelé – hát csak le kell fizetni a 14-gy, 14-gy koronát, oztán nincsen baj.

- Há' azt mire? – kérdém.

- 7 korona gyógy, esment 7-7 korona zenedij – felelé.

Sógort megdöfém s morogni kezdénk, de azért kifizettük azt a kús pénzt s még egy jegyet es vettem 3-m koronával a lábba, de csak hónap feredek meg.

Aztán kimenénk a zirodából s haza felé tartánk. Hónap feredek a lábba, oztán megirom, hogy mijen vót.

Itt egyeb ujság nincs. A Reménbe 13-m vendég van, elég baj, hogy ijen feredőre nem jönnek.

Azt hallám, hogy az olá kirájné es ide jó, de ejsze csak azért mongyák ezt, hogy gyüccsék a feredő vendégeket. A tekéntetes úr es bėjöhetne, legalább többen vónánk.

A tekéntetes urat becsüs csalárgyával együtt tisztelem, ugyszintén a többieket es.

Maradok tisztelettel a feredőben

Laji bá'.

(Előszó, vaj minek mongyák)

(*Nyüszkölés a feredőn s a nagy viz martyán*, Gyergyószentmiklós, 1916, Sándory Mihály kiadása)

Ojan, amijent mások es írnek legelől a könyibe,

– met én írni eppeg nem kívánok, 'sze'mán elég vagon ehejt betüből esszesorakoztatva, csak azt akarom még feljedzeni, hogy a minap bésirülék a kösségházához, hadd lám a hadi liszt igaz vóna-e, hogy mán itt vagon, hát hallgassák meg, elig lépek bé, jó Diák Están fesszegi nagy szomorán s hogy megkérdi a tekéntetes jedző ur, mi járatba vóna, aszongya:

- Halottat jelentenék, mán mint a zasszont.

- Hateha! – csudálkoza a biró ur – oztán mikor hala meg, 'sze' tennap még látám ahajt a Tatárdombnál takarni?

- 'Sze' mikor hazol eljövék még éle – felelé Están – de mán amijen csikarása vót, eddig biztoson meghót.

No, leve erre kacagás, met, hogy ijent hogy es mondhat ez az Están, de nem es irá bé a zasszont a jedző ur, met elébb, hogy hajjon meg, vaj mi.

Hát ezt csak azért irám le, met én es ijenformálag járék evel a könyivel. Ahajt addig innót s tul, hogy kinyomatám, oztán most kapok eszbe, 'sze' hátha nem es veszi meg senki, s a sok papiros, esment a fáraccság káré menyen. Csak azért, hogy jobb szüvvel megvegyék irom eherré, hogy a pénz, ami a könyiből bégyül a gyergyói Árvaházé leszen, akibe az elesett székej hősök gyermekejit nevelik fel. Oztán ezenkűjvel azért es érdemes a könyit megszerezni, hogy ebbe a keserves esztendőbe bár ennyi neveccség legyen. Hanem a képeket es nézzék meg benne, met azokat naccerüen mesterkette ki az, aki Szentmiklóson az ecsémet es rajzolni tanyittá, az az ügyes kicsid ember. Így biza!

Laji bá'.

Szopos Sándor, az „ügyes kicsid ember”. Corvin-koszorús, klasszikus szellemben alkotó csíkszeredai származású képzőművész, ki a csíki magánjavak támogatásával szerzett oklevelet a Budapesti Képzőművészeti Főiskolán. 1905-től Ditróban, majd 1910 és 1915 között a gyergyószentmiklósi gimnáziumban működött rajztanárként, a gyergyói művészeti nevelés és élet úttörőjeként. Nagy hangsúlyt fektetett a rajzkészség fejlesztésére és a tehetséggondozásra, az iskolai oktatás keretein túl is. Ő maga is gazdagon merített a vidék táji és történelmi adottságaiból, tanítványai figyelmét is igyekezett ráirányítani a helyi motívumok szépségére, fontosságára. Laji bá' mindhárom góbéhistoriás kötetét ő illusztrálta a szöveg hangulatára kitűnően rímelő rajzokkal.

A borszéki **Remény**. A Ditró és Szárhegy közbirtokossága által közösen épített szálló a fürdőhelység elegáns, reprezentatív épülete, nívós társadalmi és kulturális események színhelye volt. Magas rangú arisztokraták, tehetős földbirtokosok és értelmiségiek, híres művészek fordultak meg falai között, bálterme otthont adott nemzetközi balneológiai kongresszusnak és Blaha Lujza jótékony célú fellépésének egyaránt.

125 de ani de la nașterea lui Lajos Szini, 100 de ani de la nașterea lui bade Laji

Lajos Szini, cunoscut publicului cititor sub numele de bade Laji este figura ciudată a literaturii transilvănene de la începutul secolului XX, dispărută în negura vremii. Istoria literaturii oferă puține date biografice, prezenta recenzie fiind o tentativă de a-i prezenta opera și locul în istoria literaturii în speranța că ea va constitui un punct de plecare pentru noi cercetări.

Scriitorul, redactorul, omul de cultură originar din Lăzarea a publicat mai mult în periodice care își propuneau să sprijine și să păstreze tradițiile și motivele populare. Szini a pus accent pe prezentarea manierelor intelectuale și lingvistice ale secuului, pe înregistrarea în scris a dialectului autentic din zona Gheorgheniului. A publicat întâmplările din viața secuilor într-un limbaj viu, după pronunție, fapt pentru care a fost criticat vehement de contemporani. Din păcate, această opinie nu s-a schimbat, criticii culți ai zilelor noastre văd în scrierile sale doar parodia, exagerarea și deformarea naturii secuului. Aceste texte pot fi totuși analizate și din alt unghi: trebuie avut în vedere grupul scriitorilor populari care se împotriveau procesului accelerat de formare a burgheziei, ba mai mult, atitudinea lor rebelă față de presiunea uniformizatoarea a limbii academice. Scrierile lui Lajos Szini, pline de umor și regionalisme sunt reprezentative pentru această tendință.

The 125th anniversary of Lajos Szini's birth, 100 years since the birth of uncle Laji

Lajos Szini, known to the public as uncle Laji is the singular figure of the XXth century Transylvanian literature. Literary history has published very little biographical information on him, this review aims at presenting his work and place in literary history and motivating further research.

The writer, editor and man of culture born in Lăzarea published his work mostly in periodicals whose mission was protecting and keeping popular traditions and motifs. His focus was on presenting the intellectual and linguistic manners of the Szekler and on recording in writing the authentic dialect of the Gheorgheni region. He published his Szekler stories written phonetically and was therefore strongly criticized by contemporary criticism. This opinion has unfortunately not changed, today's erudite critics still consider his work mostly a parody, the exaggeration and distortion of the Szekler.

However, these texts can be looked at from a different angle: one must take into consideration the group of popular writers opposed to the process of swift embourgeoisment, moreover their rebel attitude towards the pressure of academic tendencies to unify the language. Lajos Szini's funny stories, written in dialect represent this trend.